

Вольга ЛАБАЧЭЎСКАЯ, доктар мастацтвазнаўства, прафесар Універсітэта культуры і мастацтваў:

— Беларускія даследчыкі, музеі часта не дужа дасведчаныя ў аўтарскім праве. Напрыклад, могуць узяць чужое фота, не пазначыўшы ні крыніцы, ні аўтара. Дамовы з інфармантамі звычайна не заключаюцца, калі чалавек ставіцца насцярожана — вусная згода на выкарыстанне расповедаў запісваецца на дыктафон. У іншых краінах патрабуецца згода на друк успамінаў. У Расіі гэтага не жорстка прытрымліваюцца, а ў Польшчы, ахоўваючы таямніцу прыватнага жыцця, імя і прозвішча інфарманта шыфруюць, праз шыфр звесткі можна знайсці ў архіве. У публічным доступе можа быць пазначана “КІ, жанчына, 50 гадоў”. Што да суаднесенасці правоў даследчыка і ўстановы, ад імя якой ён працуе, то пры ўмове наладжанай архівацыі ў даследчыка павінен быць уласны фонд. Пакуль у большасці выпадкаў публікуюцца звесткі “з уласнага архіва аўтара”.

Ірына КАШТАЛІН, супрацоўніца Архіва вуснай гісторыі:

— Першасныя правы на інтэрв’ю належаць рэспандэнту. Для таго, каб выставіць інтэрв’ю на сайце, мы падпісваем з рэспандэнтам дамову. У ЗША без такой дамовы інтэрв’ю нельга выкарыстаць, нават калі ёсць зафіксаваная вусная згода рэспандэнта. У Еўропе больш мяккая практыка — можна пазначыць толькі імя і першую літару прозвішча суразмоўцы. Дамова трэба і для таго, каб чалавек, пабачыўшы транскрыпцыю, не сказаў “прыбярэце”, бо атрымліваецца цензураванне першакрыніцы. Даследчыкаў часта прымаюць за журналістаў, таму істотна патлумачыць, што расповед будзе перададзены слова ў слова, не так прыгожа, як у газеце. Найперш варта інфармаваць чалавека, што яго ўспаміны публікуюцца, калі гэта не маленькая цытата, а цэласны наратыў. Мы падпісваем дамовы

з даследчыкамі і для таго, каб людзі разумелі, што ў рэспандэнта адцяжкіх успамінаў можа адбыцца рэтраўматызацыя. Мы толькі вітаем выкарыстанне матэрыялу самім даследчыкам, ды і навукоўцу зручна спаслацца на гэўны архіўны шыфр. Просім, каб спасылаліся разам з архівам і на экспедыцыю.

Сяргей ВЫСКВАРКА, загадчык арганізацыйна-творчага аддзела Любанскага ДК:

— У раёне ўзяты пад ахову дзяржавы як нематэрыяльная гісторыка-культурная каштоўнасць спеўны стыль выканання трох вёсак. Адну і тую ж народную песню могуць ведаць сорак бабуль. За кім аўтарскае права на такі твор?... Дамой з інфармантамі, збіраючы матэрыял, я не падпісваю. Складана ўявіць, каб у галіне этнаграфіі распачалі судовую справу. Гэта сфера, дзе няма грошай, значыць, і практыка выкарыстання заканадаўства не распрацаваная.

Сёлета ўвесну ў нашым раёне дзейнічала экспедыцыя па этнабатаніцы. Ёй кіравалі эстонскія навукоўцы з музея ў Тарту, таму збіральнікі працавалі па іх метадыцы. Спачатку размаўлялі з людзьмі, а напрыканцы гутаркі пыталіся імя і прозвішча, узрост, і ці не супраць чалавек, каб яго расповед быў выкарыстаны для навукі. Некаторыя адмаўляліся прадставіцца. Я мяркую, людзей насцярожваў падыход: усё ж беларускія даследчыкі спачатку знаёмяцца, а потым вядуць гутарку. Калі чалавек згоды на выкарыстанне сваіх звестак не даў, то ў эстонскай практыцы звесткі ўсё роўна могуць выкарыстоўвацца, проста без пазначэння імя інфарманта (тады пазначаецца месца пражывання, пол і ўзрост).

Неяк размаўляў пра аўтарскае права са знаёмымі літоўцамі. З іх расповеду ў агульных рысах вынікае, што ў Літве паспрабавалі неяк юрыдычна аформіць этнаграфічныя даследаванні, але сутыкнуліся са шматлікімі складанасцямі, нюансамі і пакуль не прыйшлі ні да якога рашэння.